

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ ĐỔI MỚI PHƯƠNG PHÁP GIẢNG DẠY MÔN HỌC GIÁO DỤC THỂ CHẤT TRONG TRƯỜNG ĐẠI HỌC

ThS. Nguyễn Thanh Giang, ThS. Võ Đình Hợp

Khoa GDTC - Đại học Đà Nẵng

Tóm tắt: Trên cơ sở nghiên cứu tổng hợp về lý luận và thực tiễn giáo dục thể chất (GDTC) và hoạt động thể thao trong trường đại học, nhóm tác giả đã làm rõ một số vấn đề về đổi mới phương pháp giảng dạy môn học GDTC thông qua việc phân tích mối quan hệ giữa phương pháp và phương tiện giảng dạy, phân loại và vai trò của các phương tiện dạy học GDTC; đồng thời làm rõ xu hướng đổi mới các phương tiện GDTC trong trường đại học ở nước ta hiện nay.

Từ khóa: Phương pháp, phương tiện, giáo dục thể chất.

Abstract: On the basis of general research on the theory and practice of physical education (TCE) and sports activities in universities, the authors have clarified a number of issues about innovating the teaching method of the subject of TCE, through analyzing the relationship between methods and means of teaching, classifying and the role of medium education teaching facilities; At the same time, clarify the trend of innovating physical education facilities in universities in our country today.

Keywords: Methods, means, physical education.

ĐẶT VẤN ĐỀ

Quá trình giảng dạy môn học Giáo dục thể chất (GDTC) trong các trường đại học, giảng viên ngoài việc quan tâm đến nội dung giảng dạy, mà cần quan tâm đến vấn đề giảng dạy như thế nào, và làm sao để người học tiếp thu được kiến thức, kỹ năng vận động và phát triển thể chất.

Định hướng phát triển đất nước giai đoạn 2021-2030, Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ 13 của Đảng Cộng sản Việt Nam đã chỉ rõ: “*Tạo đột phá trong đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, phát triển nguồn nhân lực chất lượng cao, thu hút và trọng dụng nhân tài ...*” [1]. Rõ ràng, một trong những giải pháp nhằm đổi mới giáo dục và đào tạo là đổi mới phương pháp giảng dạy (PPGD). Sau đây chúng tôi xin trình bày một số vấn đề về đổi mới PPGD môn học GDTC trong trường đại học hiện nay.

KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

1. Mối quan hệ giữa phương pháp và phương tiện giảng dạy

Trên cơ sở hiện thực hóa các hoạt động giảng dạy, cấu trúc của phương pháp giảng dạy (PPGD) có thể được phản ánh qua Sơ đồ 1.

Sơ đồ này đã làm nổi rõ những vấn đề sau:

Tính hệ thống của phương pháp giảng dạy: cấu trúc của PPGD bao gồm các thành tố: mục đích, hoạt động, phương tiện, đối tượng hoạt động và cơ chế vận động của đối tượng để đạt được mục đích.

Không một PPGD nào khi sử dụng lại nằm ngoài cấu trúc của một PPGD nhất định.

Việc sử dụng phương tiện giảng dạy (PTGD) xuất phát từ mục đích của GV, SV và phải đạt được sự hợp tác với vai trò chủ đạo của GV trong việc hướng dẫn SV sử dụng phương tiện.

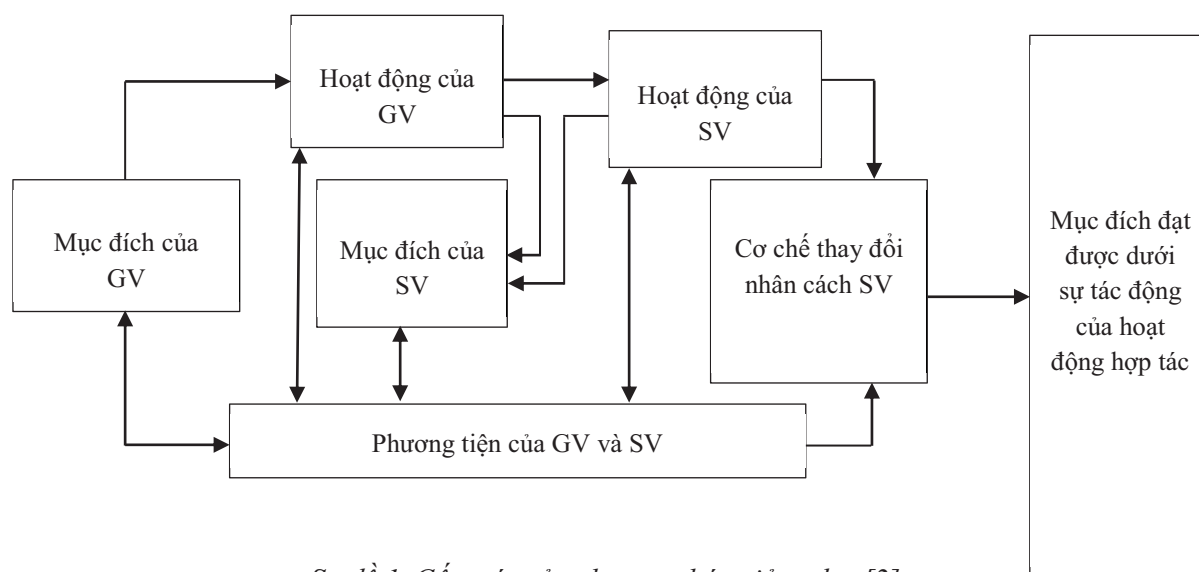
- Khi vận dụng một PPGD cụ thể nào đó cần phải:

+ Lựa chọn PPGD phải tương ứng với các biện pháp hoạt động của GV và SV. Phương tiện của SV phải tương ứng phương tiện của GV.

+ Xác định vị trí của từng PPGD trong giờ học và các kỹ thuật sử dụng từng PTGD phù hợp với từng đơn vị kiến thức của buổi học.

- Mỗi quan hệ giữa PTGD và PPGD còn thể hiện ở sự biến đổi phát triển của PTGD trước

hết phụ thuộc vào sự biến đổi của nội dung và PPGD. Ngược lại, nội dung giảng dạy phải tính đến vai trò của phương tiện, không phải chỉ là vấn đề liệt kê các phương tiện cần thiết mà phải hình dung được sự đóng góp cụ thể của phương tiện vào quá trình học tập. Như vậy, nội dung, PPGD thay đổi theo yêu cầu xã hội đòi hỏi PTGD phải thay đổi.

Sơ đồ 1. Cấu trúc của phương pháp giảng dạy [2]

2. Phân loại phương tiện dạy học và vai trò của các phương tiện dạy học GDTC

Để đổi mới PTGD GDTC cần xác định vị trí, vai trò của các phương tiện trong quá trình dạy học.

a. Sự phân loại các phương tiện giảng dạy

Việc phân loại các PTGD này cho đến nay vẫn chưa thống nhất. Theo Tô Xuân Giáp có một số cách phân loại sau [3].

- Phân loại theo tính chất của PTGD.
- Phân loại theo cách sử dụng phương tiện.
- Phân loại theo mức độ chế tạo phức tạp hay không phức tạp các PTGD.

Trong các cách phân loại này thì việc phân loại theo cách sử dụng của PTGD phù hợp với hệ thống PTGD được sử dụng trong nhà trường hiện nay. Các PTGD theo cách phân loại này được chia làm hai nhóm.

- Nhóm phương tiện dùng trực tiếp để dạy học gồm 2 nhóm nhỏ:

+ Các phương tiện truyền thông là các phương tiện đã sử dụng từ lâu và ngày nay từng lúc, từng nơi vẫn còn được sử dụng.

+ Các phương tiện nghe, nhìn, được hình thành do sự phát triển của khoa học kỹ thuật đặc biệt là sự phát triển của công nghệ thông tin.

- Nhóm phương tiện dùng để chuẩn bị và điều khiển lớp học gồm các phương tiện hỗ trợ (Bảng viết, các giá cố định, lưu động, thiết bị thay đổi ánh sáng phòng học,...) các phương tiện ghi chép.

Trong thực tế sử dụng PTGD ở nhà trường hiện nay, khi nói tới PTGD người ta thường chú ý tới phương tiện, thiết bị kỹ thuật dùng để trực tiếp dạy học. Phương tiện hỗ trợ dạy học thường được xếp chung vào cơ sở vật chất phục vụ dạy học.

Theo PGS.TS Trần Quốc Đắc các thiết bị dạy - học được phân loại dựa vào 3 căn cứ chủ yếu sau:

- Cơ sở khoa học về những con đường nhận thức của người học trong quá trình học tập.
- Chức năng của các loại thiết bị dạy học.
- Yêu cầu giáo dục, đào tạo và khả năng trang bị, sử dụng thiết bị dạy học ở Việt Nam.

Dựa vào các căn cứ này, hai phương án phân loại hệ thống thiết bị dạy học đã chia hệ thống thiết bị dạy học làm 3 nhóm: sách giáo khoa và các tài liệu in khác, các phương tiện và tài liệu trực quan, các phương tiện kỹ thuật dạy học.

b. Sự phân loại các phương tiện giảng dạy GDTC

* Trên cơ sở sự phân loại các PTGD, do đặc trưng của bộ môn, các phương tiện trực tiếp giảng dạy GDTC được phân thành: các phương tiện dạy học truyền thống và các phương tiện, thiết bị kỹ thuật giảng dạy GDTC. Theo cách phân loại này, các phương tiện dạy học truyền thống (trừ một số phương tiện, thiết bị hiện đại) gồm phần lớn các phương tiện đã sử dụng từ trước đến nay: phòng tập, sân tập, tranh, ảnh, đồng hồ bấm giờ, còi và những dụng cụ để hỗ trợ rèn luyện kỹ năng, kỹ xảo và thể lực. Các phương tiện và thiết bị kỹ thuật giảng dạy GDTC là các phương tiện hiện đại (các loại máy chiếu phim, đầu video, truyền hình, máy chiếu ảnh, các phần mềm đánh giá khả năng vận động và hỗ trợ tập luyện kỹ thuật thể thao, máy ghi âm, máy vi tính và các phần mềm liên quan,...) [8].

Như vậy, hệ thống PTGD GDTC là dùng để trực tiếp dạy học gồm 2 nhóm lớn. Các phương tiện dạy học truyền thống và các phương tiện hiện đại.

** Nhóm 1: Các PTGD truyền thống.*

Nhóm này gồm các nhóm nhỏ:

- Các phương tiện phản ánh gián tiếp đối tượng (Giáo trình, sách chuyên đề, sách tham khảo, v.v...).
- Các phương tiện trực quan tượng hình nhằm tái tạo lại các sự vật, hiện tượng hoạt

động thể chất như những đặc điểm của chúng ngoài tự nhiên.

- Các dụng cụ đo lường liên quan hoạt động thể chất (đồng hồ bấm giờ; thước dây; cân trọng lượng; máy thổi dung tích sống, v.v...).
- Các phương tiện phản ánh các đối tượng GDTC và vật tượng trưng (mô hình).

* **Nhóm 2:** Các phương tiện hiện đại: Máy chiếu phim, máy tính điện tử, các thiết bị và các phần mềm đánh giá trình độ tập luyện, phim video GDTC, mô hình động, các thiết bị nghiên cứu hiện đại.

Cách phân loại này tạo điều kiện thuận lợi cho việc lựa chọn những ưu thế riêng của các PTGD GDTC khác nhau tùy theo nội dung bài học để sử dụng phương pháp có hiệu quả nhất.

c. Vai trò của các nhóm phương tiện trong giảng dạy GDTC

** Các PTGD truyền thống trong giảng dạy GDTC*

- Trong hệ thống PTGD GDTC kể trên, ưu điểm của PTGD truyền thống là cung cấp, chuyển tải được những thông tin cơ bản đến người học dưới dạng có sẵn theo nội dung của chương trình. Trong các PTGD truyền thống, xét về phương tiện trực quan thì các phương tiện thuộc nhóm 1, nhóm 2 và nhóm 3 có nhiều ưu thế hơn các phương tiện thuộc nhóm 4. Sử dụng các phương tiện thuộc nhóm 4 lại có ý nghĩa rất lớn trong việc phát triển tư duy, trí tưởng tượng, khả năng thực hành vận dụng, hình thành các kỹ năng, kỹ xảo vận động.

Các PTGD truyền thống dễ sử dụng, ít đòi hỏi những yêu cầu về kỹ thuật như nguồn điện, mạng internet, phòng bộ môn, kỹ năng sử dụng,... Điều này rất phù hợp với hoàn cảnh ở các địa phương nông thôn và vùng sâu ở nước ta.

Với những ưu điểm cơ bản nói trên, việc đổi mới PTGD theo hướng tích cực hóa hoạt động nhận thức của người học tùy theo bài học phải dựa vào các PTGD truyền thống. Các PTGD này cũng phù hợp chủ yếu với hình thức dạy học theo tiết lên lớp. Vị trí của các PTGD

truyền thông trong GDTC là không thể thiếu được.

- Tuy nhiên trong xu thế đổi mới PPGD hiện nay việc sử dụng các PTGD truyền thống vẫn tồn tại những hạn chế như sau:

+ Các PTGD truyền thống chưa thể phản ánh đầy đủ nguồn kiến thức GDTC, cụ thể là:

❖ Các PTGD này chỉ thể hiện được ở dạng tĩnh các đối tượng GDTC. Vì thế, việc sử dụng các PTGD này sẽ khó phản ánh các quá trình GDTC với sự vận động và phát triển của nó.

❖ Các PTGD truyền thống cũng khó biểu hiện được chi tiết một hoạt động vận động, một lĩnh vực hoạt động TDTT với đầy đủ đặc điểm của nó.

❖ Để mô tả tổng hợp hoạt động vận động một kỹ thuật thể thao, hay các vấn đề về lượng vận động, nguyên lý vận động thể thao,... Thì việc chỉ sử dụng các PTGD truyền thống sẽ gặp nhiều trở ngại.

Cho đến nay, nhiều PTGD truyền thống như: tranh ảnh, mô hình, đồng hồ bấm giờ chủ yếu vẫn là dùng cho dạy học trên lớp. Phần dành cho sinh viên tự học và các hình thức học tập khác còn ít và nội dung chưa hấp dẫn.

Có thể nhận thấy rằng: Để thể hiện tính chất của nhiều đối tượng GDTC thì chỉ với các PTGD truyền thống sẽ khó thể hiện một cách sinh động, trực quan được.

*** Các phương tiện hiện đại trong giảng dạy GDTC**

- Các phương tiện hiện đại trong giảng dạy GDTC hiện nay có vai trò quan trọng nhất là các phương tiện nghe - nhìn. Đặc điểm chung của chúng là có khả năng tạo cơ sở cho nhận thức của con người thông qua tác động trực tiếp đối với các giác quan: thính giác, thị giác hoặc cả thính giác và thị giác.

Trong số các phương tiện nghe, nhìn, máy vi tính, phim video, mạng internet, các thiết bị và phần mềm hỗ trợ đánh giá trình độ tập luyện, truyền thông đa phương tiện,... có vai trò quan trọng hàng đầu đã được nhiều nhà nghiên cứu xác định như: khả năng cung cấp, lưu trữ, xuất

thông tin, khả năng dạy học cá nhân, học suốt đời,... Đối với giảng dạy GDTC ở trường đại học, việc sử dụng các phương tiện nghe, nhìn hiện đại còn có một ý nghĩa hết sức quan trọng.

+ Nguồn thông tin qua các phương tiện nghe, nhìn hiện đại bao gồm cả nguồn thông tin theo chương trình học tập của phần lớn PTGD truyền thống bao gồm cả những nguồn thông tin phong phú, trực quan phản ánh các đối tượng GDTC như thật: tranh, ảnh, hình vẽ, phim video, các phần mềm đánh giá khả năng sinh lý của cơ thể trong quá trình vận động... Ví dụ: Hệ thống Smart Speed giúp đánh giá tốc độ đoạn, linh hoạt và phản xạ vận động, sức mạnh tốc độ; Thiết bị và phần mềm Lactate Scout Pack: Đánh giá lượng vận động và trình độ thể lực sức bền ưa yếm khí. Và phần mềm, giúp phân tích các hoạt động vận động kỹ thuật các môn thể thao, giúp người tập có thể nhận ra những hạn chế, sai lầm trong quá trình thực hiện kỹ thuật thể thao...

+ Ở mức độ cao hơn, việc sử dụng các phương tiện nghe - nhìn hiện đại trong GDTC có thể xây dựng các thí nghiệm ảo về quá trình vận động đang diễn ra trong môi trường mà khó có một phương tiện thiết bị dạy học nào có thể làm nổi (Quá trình phân tích các tình huống chỉ xảy ra trong thi đấu thể thao,...). Người ta không thể dựa phần lớn những đối tượng GDTC trên sân tập cho sinh viên tập luyện và càng không dễ tạo nó trong phòng thí nghiệm của nhà trường. Các hoạt động quan sát, thực hành với các thí nghiệm này sẽ đem lại những biến đổi về chất, đó là:

❖ Sinh viên sẽ hiểu được bản chất hoạt động vận động trong thể thao thay cho việc phải công nhận chúng như hiện nay.

❖ Thông qua các hoạt động thí nghiệm thực hành này sinh viên sẽ có ý thức đầy đủ hơn về những hoạt động của bản thân và cộng đồng trong môi trường mà các em đang sống.

❖ Thông qua việc thu thập, xử lý thông tin từ các phương tiện này giúp sinh viên không những hình thành các kỹ năng - kỹ xảo vận động mà còn giúp các họ có được các kỹ năng sử dụng các phương tiện nghe - nhìn hiện đại.

+ Với việc khai thác được ưu điểm của nhiều loại hình nghệ thuật, kỹ thuật khác nhau... trong xây dựng phim video, chương trình học tập qua máy tính, sẽ phản ánh được nhiều sự vật hiện tượng GDTC ở dạng vận động, trừu tượng, ở những góc độ quan sát khác nhau mà những phương pháp thông thường không thể phản ánh được. Điều này cũng đem lại sức cảm thụ mạnh, nâng cao hiệu quả nhận thức và tập luyện cho sinh viên trong GDTC.

+ Ngoài ra, trong GDTC, các phương tiện nghe - nhìn hiện đại còn có những ưu thế: Cung cấp một khối lượng thông tin lớn được cập nhật thường xuyên. Nguồn thông tin này tạo điều kiện phản ánh kịp thời những thành tựu của khoa học GDTC và thể thao và những vấn đề thực tiễn đặt ra. Đó là yêu cầu không thể thiếu trong giáo dục.

Bên cạnh những ưu điểm cơ bản, việc sử dụng các phương tiện nghe - nhìn hiện đại trong GDTC ở các trường đại học nước ta hiện nay còn có nhiều hạn chế.

+ Các phần mềm, phim cho GDTC còn rất hiếm ở nước ta. Các phần mềm GDTC của nước ngoài cho GDTC khó sử dụng vì ngôn ngữ hoặc chương trình chưa phù hợp.

+ Nguồn thông tin dồi dào và hình ảnh trực quan, âm thanh sống động là lợi thế quan trọng của các phương tiện nghe - nhìn hiện đại. Nhưng nguồn thông tin này nếu lựa chọn thiếu chính xác thì việc xây dựng thành phim, phần mềm dạy học sẽ không đạt yêu cầu GDTC.

+ Cho đến nay, phương pháp sử dụng các phương tiện nghe - nhìn hiện đại trong các trường đại học đã có định hướng cụ thể.

+ Việc trang bị đồng bộ hệ thống phương tiện nghe - nhìn hiện đại đòi hỏi sự đầu tư lớn cả về vật chất, kỹ thuật và đào tạo nguồn nhân lực phù hợp. Trong hoàn cảnh kinh tế nước ta hiện nay, vấn đề này còn là một trở ngại rất lớn đối với nhiều địa phương.

3. Xu hướng đổi mới phương tiện GDTC ở trường đại học

Qua phân tích trên, có thể nhận thấy rằng, việc đổi mới phương pháp dạy học đòi hỏi có

sự thay đổi mới ở PTGD. Việc sử dụng các PTGD trong nhà trường đại học hiện nay trên cơ sở phát huy mặt tích cực của các PTGD truyền thống kết hợp với việc sử dụng những ưu thế vượt trội của các phương tiện hiện đại của công nghệ thông tin và truyền thông. Đây chính là định hướng của việc đổi mới PTGD. Như vậy, ngoài những PTGD đã có từ trước đến nay. Cần có sự bổ sung, lựa chọn các phương tiện hiện đại cho dạy học ở trường đại học.

- Vấn đề đổi mới PTGD đã được nhiều tác giả quan tâm nghiên cứu. Theo GS. Hoàng Đức Nhuận, trong giai đoạn hiện nay các PTGD phải được cải tiến cho phù hợp với mục tiêu, nội dung, phương pháp dạy học. PTGD phải được nghiên cứu, sử dụng cho cả giảng viên và sinh viên, phải đảm bảo tăng cường kỹ năng thực hành, thực nghiệm cho sinh viên, phải đa năng, an toàn, rẻ tiền và thực hiện đồng bộ cho các môn học, cấp học. PTGD phải có sự kết hợp giữa truyền thống và hiện đại.

- Nhiều tác giả khác quan tâm tới việc đổi mới PTGD hiện nay gắn liền với việc ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông. Công nghệ đang tạo ra những bước phát triển mạnh mẽ trong mọi mặt của đời sống xã hội. Sự đổi mới mục tiêu, nội dung, PTGD ở trường đại học hiện nay đòi hỏi phải tăng cường cơ sở vật chất - kỹ thuật cho nhà trường, trong đó các phương tiện kỹ thuật mà trước hết là các phương tiện nghe - nhìn của công nghệ thông tin và truyền thông chiếm vị trí quan trọng. Các phương tiện như: Máy tính cá nhân, video - kỹ thuật số, máy chiếu, tivi, các loại phần mềm,... Có vị trí quan trọng trong đổi mới PTGD. [4], [5], [6], [7], [10].

- Giảng dạy GDTC trong trường đại học hiện nay phải có sự quan tâm thích đáng tới việc sử dụng những phương tiện này. Trong các nghiên cứu về khoa học GDTC, người ta đã sử dụng rộng rãi nhiều phương tiện, thiết bị hiện đại như: các loại camera kỹ thuật hình ảnh, thiết bị nghiên cứu trao đổi chất và chức năng sinh lý vận động, một số phần mềm liên quan,... Tuy nhiên, trong giảng dạy GDTC ở nhà trường, việc đổi mới phương tiện lại rất hạn chế, làm

giảm khả năng đổi mới phương pháp dạy học và khó nâng cao chất lượng GDTC.

KẾT LUẬN

- Việc sử dụng hợp lý các phương tiện nghe - nhìn hiện đại trong giảng dạy GDTC sẽ giúp học sinh khai thác tốt nguồn tri thức trực quan, phong phú, hấp dẫn và tạo được mối quan hệ tương tác giữa người học - phương tiện - vai trò chủ đạo của người giảng viên, đó chính là điều kiện thuận lợi cho giảng viên tổ chức tốt các hoạt động GDTC theo hướng tích cực các hoạt động nhận thức của người học.

- Trong việc đổi mới phương pháp, nâng cao chất lượng GDTC, mỗi nhóm phương tiện giảng dạy đều có những vai trò quan trọng

riêng. Nếu như sử dụng các phương tiện nghe - nhìn hiện đại có ý nghĩa lớn đối với việc tăng cường tính trực quan, cung cấp nguồn thông tin phong phú tạo điều kiện giúp sinh viên khả năng học tập độc lập, tích cực,... thì việc sử dụng phương tiện dạy học truyền thống như tranh ảnh, mô hình, sơ đồ... lại có ý nghĩa lớn trong việc phát triển óc tưởng tượng, rèn luyện kỹ năng, kỹ xảo vận động, phát triển tư duy GDTC cho sinh viên.

- Để sử dụng các phương tiện hiện đại cho giảng dạy GDTC ở trường đại học cần có sự nghiên cứu đầy đủ, trong số các phương tiện này, phim video là phương tiện có nhiều khả năng sử dụng hiệu quả.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ 13*.
- [2]. Nguyễn Cương (1995), *Phương tiện kỹ thuật và đồ dùng dạy học dùng cho các trường đại học sư phạm và cao đẳng sư phạm*, Bộ Giáo dục và Đào tạo, Hà Nội.
- [3]. Tô Xuân Giáp (1999), *Phương tiện dạy học*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội.
- [4]. Đặng Vũ Hoạt, Ngô Hiệu và Hà Thị Đức (1991), “Tiền đề và phương hướng dự báo sự phát triển chiến lược của hệ thống phương pháp dạy học”, *Nghiên cứu Giáo dục số 2*, tr. 8-10.
- [5]. Phạm minh Hạc (2000), “*Kinh tế tri thức và giáo dục - đào tạo, phát triển người*”, *Nghiên cứu Giáo dục*, Số 9, tr. 4, 5 & 6.
- [6]. Nghị quyết số 08-NQ-TW, của Bộ Chính trị về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng, tạo bước phát triển mạnh mẽ về thể dục, thể thao đến năm 2020.
- [7]. Quách Tuấn Ngọc (1999), “*Đổi mới phương pháp giảng dạy bằng công nghệ thông tin - Xu thế của thời đại*”, *Đại học và Giáo dục chuyên nghiệp số 7*, tr. 24-26.
- [8]. Nguyễn Trọng Phúc (2001), *Phương tiện, thiết bị, kỹ thuật trong dạy học*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [9]. Trần Doãn Quới (2000), *Đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ về các phương tiện nghe nhìn giáo dục, Báo cáo tổng kết đề tài nghiên cứu*, Viện Khoa học Giáo dục, Hà Nội.
- [10]. Vũ Thế Quân (1991), “*Phát triển kỹ thuật nghe - nhìn một con đường hiện đại hóa phương tiện và phương pháp dạy học*”, *Nghiên cứu Giáo dục số 2*, tr. 12-13.

“Nghiên cứu này được tài trợ bởi Quỹ phát triển khoa học và công nghệ Đại học Đà Nẵng trong đề tài có mã số B2019-DN01-17”